

УДК 94 (477.8)“1918/1939”

Володимир Місько

ПОЛІТИКА ПОЛЬЩІ ЩОДО ЛІВОРАДИКАЛЬНОГО РУХУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (1918–1939 РР.): ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

У статті проведено історіографічний аналіз праць, які відображають політику Польщі щодо ліворадикального руху в Західній Україні упродовж 1918–1939 рр.

Ключові слова: історіографія, ліворадикальний рух, польська влада, політична діяльність, комуністична ідеологія, комуністичні організації.

В історичній науці нагромаджено значний масив праць, присвячених суспільно-політичним процесам у Західній Україні міжвоєнного періоду. Серед широкого спектра історичних проблем порушених дослідниками окреме місце відведено ліворадикальним формуванням. Представниками різних історіографічних шкіл сформовано низку стереотипних суджень щодо визначення місця і ролі західноукраїнських комуністичних організацій в історичному процесі. На сучасному етапі розвитку історичної науки назріла необхідність неупередженого, позбавленого ідеологічної ангажованості підходу до вивчення ліворадикальних об'єднань. З огляду на це аналіз історіографічних напрацювань, які розкривають суть політики Польщі щодо ліворадикального руху в Західній Україні упродовж 1918–1939 рр., видається актуальним.

Метою наукової розвідки є комплексний аналіз історичних праць, які відображають основні аспекти політики Польщі щодо ліворадикального руху в Західній Україні упродовж 1918–1939 рр.

Дослідження політики Польщі щодо ліворадикального руху в Західній Україні упродовж 1919–1939 рр. потребує розгляду причин та передумов, що визначили ставлення польської влади до комуністичної ідеології. У цьому контексті важливим є аналіз процесу становлення та розвитку Польської державності; поширення на західноукраїнських землях ліворадикального руху, визначення його місця і ролі в суспільно-політичному житті краю; врахування впливу геополітичних факторів. Водночас комплексний підхід до окресленої теми передбачає висвітлення особливостей реалізації політики державною владою Польщі стосовно ліворадикального руху та власне реакційної політичної діяльності комуністичних структур у Західній Україні.

Первинна систематизація дослідницьких робіт вимагала застосування проблемно-хронологічного принципу. Відповідно, історіографію наукового дослідження умовно поділено на такі групи:

- видання та публікації міжвоєнного періоду – 1918–1939 рр.;
- публікації радянського періоду – 1939–1991 рр.;
- дослідження польських істориків упродовж періоду існування Польської Народної Республіки – 1944–1989 рр.;
- наукові пошуки українських дослідників посткомуністичної доби – 1991 – наш час;
- сучасні напрацювання польських істориків – 1989–наш час;
- охоплює дослідження закордонних авторів з окресленої проблематики – 1968 – наш час.

Після закінчення Першої світової війни польське суспільство сконцентрувало увагу на процесі творення та зміцнення власної державності. Водночас помітно зросла національна активність населення Західної України. Низка геополітичних чинників сприяла утвердженню Польської державності, що помітно вплинуло на визначення суспільно-політичних умов співіснування українського і польського народів. Польська влада, прагнучи зміцнити своє становище на західноукраїнських землях, наштовхувалася на спротив західноукраїнської

громадськості. За таких умов актуалізувалися праці польських науковців, які розглядали українців як національну меншину у польській державі. З іншого боку, українські публікації та видання розкривали національно-визвольні змагання та акцентували увагу на безчинствах польської адміністрації в краї. Поряд з тим радянські видання мали чітко виражене змістове ідеологічне наповнення, що зводилося до необхідності просування більшовицької революції у Польщі та боротьби з панівним прошарком і фашизмом.

Слід зауважити, що опрацьовані історичні праці польських дослідників окресленого періоду розкривають окремі аспекти владної політики Польщі щодо ліворадикального руху в Західній Україні. Зокрема, Т. і В. Жепецькі [1] відображають участь ліворадикальних політичних структур у виборах до сейму та сенату 1922 р., наводять конкретні дані з різних регіонів Західної України, що засвідчують їхній рівень електоральної підтримки. К. Сроковський у своїй праці “Sprawa narodowościowa na kresach wschodnich” [2] вдається до аналізу результатів цих виборів у Волинському воєводстві. Бойкот цього виборчого процесу у Східній Галичині описує Л. Василевський у монографії “Ukraińska sprawa narodowa w jej rozwoju historycznym” [3]. Висвітлюючи суспільно-політичні процеси, автор акцентує увагу на переході західноукраїнських соціалістів до комуністичної ідеології і, як наслідок втрату легального становища.

Становлення Польської держави, перебіг радянсько-польської війни узагальнено В. Вітосом [4]. Цінність цього видання полягає у тому, що автор, відомий політичний діяч, був активним учасником тих подій. На наш погляд, його сприйняття комуністичної ідеології відображає позицію польської влади у визначенні державної політики до її провідників.

Особливої уваги заслуговують польські видання “Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych” [5–7], які розкривають суспільно-політичні процеси в Західній Україні, містять відомості про кількісний склад ліворадикальних осередків та їх політичний вплив. Окрім того, в них відображено заходи державного примусу місцевої польської влади щодо комуністичних агітаторів.

Відомий український суспільно-політичний діяч М. Лозинський у монографії “Галичина в роках 1918–1920. Українська революція. Розвідки і матеріали” [8] проаналізував соціально-економічні передумови зростання популярності ліворадикального руху в Східній Галичині. Інша його праця у співавторстві з П. Карманським “Кривава книга. Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919–1920” [9] відображає процес утвердження польської влади в краї, супроводжуваний жорстким переслідуваннями суспільно-політичних об'єднань, які відображали національно-визвольні прагнення західних українців.

Серед міжвоєнних українських видань відзначимо “Ювілейний Альманах С.У.А.” [10]. Публікації, розміщені у ньому, розкривають особливості адвокатської практики в системі польського судочинства, зокрема у питаннях захисту підсудних на політичних судових процесах. Брошури [11; 12] окресленого періоду вміщували депутатські звернення із вимогою амністії політичним в'язням, протести проти репресивної політики місцевої польської адміністрації, розповідали про резонансні події, пов'язані з діяльністю поліції, закладів позбавлення волі та системи судочинства.

Окрему підгрупу становлять брошури за авторством Х. Раковського [13] та Ю. Братківського [14]. Перша розкриває прагнення більшовицького керівництва до поширення революційних ідей у Європі та значення Польщі у цьому процесі. Інша, видана на початку тридцятих років, засвідчує перехід ліворадикалів до нової риторики: боротьби із загрозою війни та фашизму. У цьому контексті автор розкриває особливості домінування у Польщі одного класу над іншим, що супроводжується репресивними заходами стосовно опозиційних політичних та громадських організацій. Сюди ж можемо долучити видання “Польський терор” [15], яке вийшло друком у 1931–1932 рр., однак місце видання якого залишається невідомим. У ньому опубліковано свідчення жертв пацифікацій, сеймові інтерпеляції, вміщено добірку статей про репресії польської влади, що виходили у закордонних періодичних виданнях.

Як бачимо, історіографічні напрацювання польських дослідників міжвоєнного періоду більшою мірою тяжіють до історичного обґрунтувати приналежність західноукраїнських земель до Другої Речі Посполитої. Натомість українські історики аналізують суспільно-політичні процеси з огляду на національно-визвольні прагнення західних українців. Водночас радянські праці цього періоду акцентують увагу на необхідності класової боротьби та просування світової соціалістичної революції. Незважаючи на суб'єктивні та ідеологічні ангажування, міжвоєнні видання значною мірою доповнюють окремі аспекти досліджуваної теми фактологічними матеріалами.

Радянський період характеризується вагомими напрацюваннями дослідників щодо діяльності ліворадикального руху в Західній Україні. На наш погляд, у цій історіографічній групі помітно виділяються праці Ю. Сливки “Сторінки історії КПЗУ” [16] та “Боротьба трудящих Східної Галичини проти іноземного поневолення” [17], автор акцентує увагу на провідній ролі КПЗУ в суспільно-політичному житті Західної України та підкреслює її значення у боротьбі проти утвердження Польської державності в краї. В інших наукових виданнях, згаданий історик виступає співавтором [18; 19], діяльність ліворадикального руху ототожнюється із національно-визвольною боротьбою за возз'єднання із Радянською Україною.

Окремої уваги заслуговують монографічні дослідження В. Твердохліба [20–22], які відображають політичну діяльність молодіжних комуністичних та партійних організацій і водночас заходи державного примусу місцевої польської влади. Окрім того, науковець визначає вплив Радянського Союзу на суспільно-політичну ситуацію в Західній Україні у контексті возз'єднання всіх українських земель. Зауважимо, що аналогічна історична інтерпретація простежується у низці монографічних досліджень та наукових публікаціях [23; 24; 25; 26; 27].

Розкриття історичних подій з погляду класової боротьби характерні для наукового доробку М. Панчука [28; 29]. Поряд з цим дослідник концентрує увагу на ключових подіях у розвитку ліворадикального руху в Західній Україні. Детальний аналіз ідеологічної та організаційної діяльності КПЗУ подає у монографії Є. Галушко [30]. У руслі дослідження історії ліворадикального руху в радянській історіографії основну увагу зосереджено на діяльності КПЗУ [27; 31] та КПЗБ [32]. Зрештою, історії КПЗУ присвячено спеціальний збірник наукових публікацій [33], а окремі аспекти з діяльності партії ставали предметами наукових студій. Зокрема, Ф. Рудич [34] окреслює нове бачення проблем наукових досліджень з історії КПЗУ, О. Карпенко [35] повертається до питання утворення КПЗУ, І. Андрухів [36] розкриває політичну діяльність окремих комуністичних діячів.

Низку наукових історичних праць [37; 38; 39; 40] присвячено висвітленню розвитку робітничого руху та його значення для політичної діяльності комуністичних організацій Західної України. Так, І. Васюта у працях “Формування робітничо-селянського союзу в революційній боротьбі на Західній Україні (1921–1939)” [41] та “Селянський рух на Західній Україні в 1919 – 1939 рр.” [42] відображає динаміку популярності комуністичної ідеології серед селян краю та її вплив на зростання селянського руху.

Окремі аспекти реалізації політики Польщі щодо ліворадикального руху в Західній Україні висвітлено у дослідженні Л. Пилипіва “КПЗУ – організатор і керівник революційної діяльності МОДР на західноукраїнських землях (1925–1939 рр.)” [43]. У монографії значну увагу приділено також політичній діяльності ліворадикальних структур, скерованій на допомогу політичним в'язням, організацію масових акцій протесту проти репресій місцевої польської влади.

С. Маківка [44] розкриває умови утримання політв'язнів, звинувачених у комуністичній пропаганді, та особливості функціонування пенітенціарної системи в Польщі. Цій проблематиці присвячено наукові розвідки В. Нерода [45] та А. Авруса [46], які з поміж іншого відображають діяльність ліворадикальних організацій, скеровану на допомогу політичним в'язням.

Галицькій соціалістичній радянській республіці як першому важливому державотворчому досвіду західноукраїнських ліворадикалів присвячена наукова публікація І. Гаркавенка та О. Карпенка [47].

На наш погляд, радянська історіографія, незважаючи на ідеологічні нашарування, характеризується широким спектром досліджуваних проблем суспільно-політичного життя Західної України міжвоєнного періоду та багатством фактологічного матеріалу.

Окремі аспекти окресленої проблематики ставали предметом наукових досліджень польських істориків радянського періоду. Зокрема, Т. Берначек [48] у монографічній праці розкриває діяльність західноукраїнських комуністичних депутатів у польському парламенті. В іншому польському виданні “*Posłowie rewolucyjni w Sejmie. Lata 1920-1935. Wybór przemówień, interpelacji i wniosków*” під редакцією Т. Данішевського [49] відображено реакцію ліворадикального депутатського корпусу на політику державного примусу польської влади щодо опозиційних політичних сил.

Розвитку національного руху в Східній Галичині присвячена праця Т. Данбковського [50], яка відображає суспільно-політичні умови зростання популярності ліворадикальної ідеології в краї. К. Грюнберг та Ч. Козловський у монографії “*Historia polskiego ruchu robotniczego 1864–1918. Węzłowe zagadnienia*” [51] описують вплив комуністичної ідеології на динаміку розвитку польського робітничого руху.

Концептуальні засади національної політики польських урядів упродовж 1921–1939 рр. відображено у праці польського історика А. Хойновського [52]. Дослідник також розкриває особливості польського урядування в Західній Україні. В. Менджецький у монографічному дослідженні “*Województwo Wołyńskie 1921–1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych*” [53] описує процес становлення та утвердження Польської державності на Волині, особливості суспільно-політичних відносин та діяльність місцевих польських органів влади.

Особливої уваги заслуговує праця Г. Яблонського “*Narodziny drugiej Rzeczypospolitej (1918–1919)*” [54], яка сприяє розумінню державотворчих процесів у Польщі та визначає місце і роль у ньому ліворадикального руху. Інше видання [55] окреслює правові засади Другої Речі Посполитої, зокрема, функціонування системи судочинства.

Історики Г. Зелінський [56] та А. Чубінський [57] у контексті дослідження історії Польщі розкривають окремі аспекти суспільно-політичних відносин у Західній Україні та відображають особливості діяльності комуністичних організацій.

Історіографічні напрацювання періоду існування Польської Народної Республіки обумовлені інтенсивністю обов’язкової ідеологічної і політичної індоктринації. Зауважимо, що в Польщі політична та ідеологічна індоктринація незначною мірою стосувалася марксистських догм. Починаючи від 1956 року марксизм не мав великого значення у публікаціях, що стосувалися ХХ ст. Однак дослідження підкреслювали значення комуністичного руху і досягнення Радянського Союзу, розвінчували некомуністичні політичні й економічні рухи міжвоєнної Польщі, підкреслювали вади суспільних та економічних систем буржуазних країн. Хоча праці польських істориків періоду існування Польської Народної Республіки позначені ідеологічною стереотипністю, проте вони є важливим компонентом всебічного вивчення окресленої проблеми.

Із здобуттям незалежності Україною, вітчизняні історики активно розпочали дослідження національно-політичного руху в Західній Україні міжвоєнного періоду. Що стосується дослідження ліворадикального руху, то фактографічні напрацювання, за словами В. Футали, залишилися на рівні 1989–1990 рр. [58, с. 201]. У сучасній українській історіографії відображено деякі аспекти задекларованої теми дослідження. Особливої увагу заслуговує науковий доробок І. Васюти, зокрема, у “*Політичній історії Західної України (1918–1939)*” [59] висвітлюється політична історія Західної України в контексті динамічних змін внутрішньо - і зовнішньополітичної ситуації, розкривається весь спектр українського суспільно-політичного руху. З-поміж інших праць згадуваного автора відзначимо наукову розвідку “*Національно-визвольний рух у Західній Україні (1918–1939 рр.)*” [60; 61]. У ній

зроблено спробу визначити місце та роль ліворадикального руху у національно-визвольних змаганнях українців. Поряд з цим І. Васюта виокремлює етапи розвитку комуністичної ідеології та проводить паралелі з її популярністю у західноукраїнському суспільстві. Дослідник аналізує форми та зміст політичної та збройної діяльності ліворадикального руху в Західній Україні. Зрештою, приходиться до висновків, що західноукраїнські комуністи у більшості своїй домагалися об'єднання України.

Суспільно-політичні відносини та соціально-економічне становище, що супроводжували державотворчий процес, відображено у монографії Л. Зашкільняка "Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів" [62]. У науковій праці С. Кульчицького "Україна між двома війнами (1921–1939 рр.)" [63] особливу увагу приділено висвітленню діяльності ліворадикального руху. М. Гетьманчук [64–65], розкриває окремі аспекти радянсько-польських відносин в українському питанні. Аналіз змісту дослідження сприяє визначенню зовнішньополітичних чинників, що зумовлювали застосування польською владою заходів державного примусу стосовно ліворадикального руху.

Особливості відродження національної державності та формування суспільно-політичного устрою Другої Речі Посполитої відображено у працях Л. Алексієвець [66–68]. Дослідниця піддає детальному аналізу причини, котрі сприяли відродженню Польської держави, водночас визначає місце та участь ліворадикальних політичних сил у державотворчому процесі як деструктивних елементів, провідників третьої, альтернативної концепції, яка не передбачала відновлення державності у найближчій перспективі. На наш погляд, наукові підходи, запропоновані Л. Алексієвець, найбільш адекватно представляють причинно-наслідковий характер політики Польщі щодо ліворадикального руху, сформованої в процесі державотворення.

Монографічне дослідження В. Смоля "Польське цивільне і військове аграрне осадництво у Західній Україні: історико-правовий контекст (1919–1939)" [69] розкриває особливості соціально-економічних відносин та польського урядування на західноукраїнських землях. М. Кучерепа [70] у науковій розвідці аналізує національну політику Польщі щодо українців, відображає суспільно-політичні та соціально-економічні відносини у краї.

Науковий інтерес представляє розробка І. Соляра "Радянофільство у Західній Україні (1920-ті рр.)" [71]. Дослідник виокремлює передумови зародження та розвитку радянофільського руху в Західній Україні, ставлення до нього українських партій, а також його підтримка з боку уряду УСРР, Комінтерну, КП(б)У. Водночас, І. Соляр описує способи поширення комуністичного впливу на суспільно-політичне життя краю.

Історична розвідка О. Зайцева "Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939 рр.)" [72] відображає участь політичних партій у виборчих процесах, розкриває результати суспільної підтримки та активності виборців у різних місцевостях Західної України.

Окремої уваги заслуговують публікації О. Липитчук [73] та І. Лучаківської [74], у яких висвітлено особливості функціонування системи польського судочинства та здійснення правосуддя щодо політичних злочинців.

Отже, різні аспекти суспільно-політичного життя західноукраїнського суспільства упродовж міжвоєнного періоду стають предметами наукових студій сучасних українських істориків. Нові наукові підходи в дослідженнях українсько-польських відносин, доповнюють теоретичне підґрунтя нашого наукового доробку.

На відміну від польських істориків міжвоєнного періоду, сучасні відкидають твердження, що входження Західної України до складу Польської держави було "історичною справедливістю". У наукових доробках польських дослідників розкрито окремі аспекти реалізації політики польської влади щодо ліворадикального руху в Західній Україні. Ч. Бжоза та А.-Л. Сова у праці "Historia Polski 1918–1945" [75] вдаються до детального аналізу процесу становлення та утвердження Польської державності, зокрема стверджують, що намагання ліворадикалів через РРД створити центральні органи влади не мали під собою

підгрунття, оскільки вони становили меншість у самих радах. Звернемо увагу, що дослідники детально описують формування державної поліції, її структуру, чисельність та значення для Другої Речі Посполитої.

У процесі відновлення Польської держави гасло “Для міжнародного табору соціальної революції не існує кордонів” не сприймалося свідомістю народу, зацікавленого у відродженні Польщі. Зазначена теза сформульована Я. Паєвським [76], лягла в основу наукового підходу, підтримуваного більшістю польських дослідників.

Так, польські історики М. Тимовський, Я. Кеневич, Е. Хольцер [77–78] та А. Дибковська [79] значну увагу приділяють зовнішньополітичним чинникам, які сприяли відновленню Польської державності, розкривають процес формування центральних органів влади, окреслюють місце та значення ліворадикального руху у цих подіях. Ліворадикали як негативний, деструктивний елемент у процесі побудови Польщі постають у науковій праці К. Грюнберга та Є. Серчика “*Droga do rozbioru Polski 1918–1939. Nowe ustalenia*” [80]. Зasadничі концепції відновлення Польщі представлені у праці Г. Дильонгової [81].

Єжи Топольський [82] вважає, що агітація ліворадикального руху на території Королівства Польського була доволі потужною. Вона зводилася до необхідності впровадження революційної диктатури і поборення будь-яких проявів демократії та особистої свободи. У монографії “*Najnowsza historia Polski 1914–1945*” [83] В. Рожковський розкриває політичну діяльність ліворадикального руху, скеровану на просування революційних ідей, захоплення влади через РРД та запровадження диктатури пролетаріату.

Утвердженню місцевої польської адміністрації на західноукраїнських землях у міжвоєнний період, реалізації владних повноважень та ставлення до українців присвячена наукова розвідка А. Айненкеля [84]. Відомий польський дослідник розкриває окремі аспекти суспільно-правових, політичних, соціально-економічних та культурних відносин поляків та українців у форматі Другої Речі Посполитої.

Особливості діяльності органів влади щодо внутрішньої безпеки Польщі відображено в монографії В. Слезинського “*Bezpieczeństwo wewnętrzne w polityce państwa polskiego na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej*” [85]. Автором досліджено специфіку діяльності польської поліції на північно-східних землях Другої Речі Посполитої та проаналізовано боротьбу влади із ліворадикальним рухом за допомогою поліцейного апарату.

Сучасна польська історіографія тяжіє до толерантного висвітлення суперечливих проблем польсько-українських взаємин міжвоєнного періоду. Суспільно-політичні, економічні та культурні процеси на західноукраїнських землях польські науковці розглядають у контексті становлення та утвердження Другої Речі Посполитої. Помітну увагу в історичних працях приділено функціонуванню ліворадикального руху. Історики аналізують його політичну діяльність та окреслюють вплив на суспільно-політичне життя Польщі. Водночас у сучасних польських дослідженнях простежується чітка тенденція до визначення комуністичних організацій як негативного, деструктивного, не польського явища, однак доволі потужного, такого, що становив реальну загрозу внутрішній та зовнішній безпеці країни. Саме тому жорстка реакція польської влади у вигляді репресивної політики щодо ліворадикальних структур характеризується ними як адекватна та закономірна.

Шоста історіографічна група представлена науковими працями закордонних авторів з означеної тематики. Зокрема, англійський дослідник Н. Дейвіс у монографії “*Боже ігрище: історія Польщі*” [86] зауважує, що окрім жорсткої внутрішньої політичної боротьби, важких соціально-економічних умов, становлення Польщі в 1918–1921 рр. супроводжувалося шістьма одночасними військовими конфліктами. Серед них найнебезпечнішим для Польської держави була польсько-радянська війна, тільки вона одна загрожувала існуванню республіки.

У науковому доробку російських істориків А. Погодіна, С. Кутшеби, С. Шумова та А. Андрєєва [87] відображено процес створення КРПП. А білоруська дослідниця Т. Лугачова у праці “*Международная организация помощи революционерам (МОПР) в Западной*

Белоруссии (1923–1939 гг.)” [88] описує умови виникнення та особливості діяльності МОДР, аналізує її організаційну структуру та значення для політичного розвитку ліворадикального руху в Польщі.

Петро Мірчук [89] узагальнює статистичні дані щодо політичних судових процесів у Західній Україні впродовж 1919–1933 рр., організованих місцевою польською владою.

Історіографічний доробок закордонних дослідників суттєво доповнює окремі аспекти окресленої проблематики, сприяє комплексному розумінню інтеграції регіональних суспільно-політичних процесів у загальнодержавні.

Отже, в українській та зарубіжній історіографії досі немає цілісної й комплексної роботи, яка б повною мірою розкривала суть і зміст досліджуваної проблеми. Нагромаджений науковий потенціал представлений низкою праць, які в залежності від предмету дослідження, повноти та характеру висвітлення теми, різною мірою відображають окремі аспекти ставлення Польської держави до ліворадикальної ідеології та її провідників упродовж міжвоєнного періоду. Опрацьоване широке репрезентативне коло історіографічних праць засвідчує, що зазначена тема у повному обсязі, комплексно й концептуально не розкрита науковцями. Недостатнє вивчення досліджуваної проблематики вимагає подальшого ґрунтовного аналізу суспільно-політичних процесів у Західній Україні, які сприятимуть розумінню державної політики Польщі щодо ліворадикального руху в краї.

Список використаних джерел

1. *Rzepecki T., Rzepecki W.* Sejm i Senat 1922–1927 / T. Rzepecki, W. Rzepecki. – Poznań: Wielkopolska Księgarnia Nakładowa Karola Rzepeckiego, 1923. – 552 s. 2. *Srokowski K.* Sprawa narodowościowa na kresach wschodnich / Konstanty Srokowski. – Kraków: Drukarnia “Czasu”, 1924. – 56 s. 3. *Wasilewski L.* Українська справа narodowa w jej rozwoju historycznym / Leon Wasilewski. – Warszawa, Kraków: Wydawnictwo J. Mortkowicza, Towarzystwo wydawnicze w Warszawie, 1925. – 224 s. 4. *Witos W.* Wybór pism i mów / W. Witos. – Lwów: Wieś, 1939. – 324 s. 5. *Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za II i III kwartał 1930 r.* – Warszawa: Wydział narodowościowy, 1930. – 182 s. 6. *Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za IV kwartał 1931 r.* – Warszawa: Wydział narodowościowy, 1932. – 140 s. 7. *Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za październik, listopad i grudzień 1929 r.* – Warszawa: Wydział narodowościowy, 1930. – 140 s. 8. Лозинський М. Галичина в роках 1918–1920. Українська революція. Розвідки і матеріали / М. Лозинський. – Відень, 1922. – 228 с. 9. *Кривава книга.* Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919–1920 / під ред. М. Лозинського, П. Карманського. – Відень: Друкарня Мехітаристів, 1921. – 242 с. 10. *Глушкевич М.* Дещо про адвокатський імунітет по новому праву про устрій адвокатури / М. Глушкевич // Ювілейний Альманах С. У. А. – Львів, 1934. – С. 160–167. 11. *Домагаємося звільнення політичних в’язнів!* Внесок, поставлений у соймі дня 17 березня 1925 р. – Львів: Накладом Якова Войтюка, 1925. – 19 с. 12. *Przeciw represjom: List otwarty w sprawie białego terogu w Polsce.* – Lwów: Nakł. St. Królikowskiego, 1924. – 12 s. 13. *Раковський Х.* Проти польських панів – все для перемоги: Промова на робітничому мітингу в Харкові, 9 травня / Х. Раковський. – Харків: Всеукраїнське вид-во, 1920. – 11 с. 14. *Братківський Ю.* Польський фашизм – форпост інтервенції / Ю. Братківський. – Х.: Пролетар, 1932. – 143 с. 15. *Польський терор.* Свідчення жертв кривавих пацифікацій 1930 р. Судові документи, сеймові інтерпеляції та звіти петиції зарубіжної громадськості. – Місце видавництва не відоме, 1931–1932. – 151 с. 16. *Сливка Ю. Ю.* Сторінки історії КПЗУ / Ю. Ю. Сливка. – Львів: Каменяр, 1989. – 93 с. 17. *Сливка Ю. Ю.* Боротьба трудящих Східної Галичини проти іноземного поневолення / Ю. Сливка. – Львів: Видавництво університету, 1979. – 254 с. 18. *Возз’єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною / Сливка Ю. Ю., Масловський В. І., Швагуляк М. М. та ін.; [відп. ред. Сливка Ю. Ю.].* – К.: Наукова думка, 1989. – 488 с. 19. *Ковальчак Г. І.* Подія великого історичного значення / Г. І. Ковальчак, Ю. Ю. Сливка, В. П. Чугайов. – К.: Політвидав, 1979. – 224 с. 20. *Твердохліб В. Ю.* Молодь Західної України у боротьбі за возз’єднання (1919–1939) / В. Ю. Твердохліб. – Л.: Вища школа, 1983. – 133 с. 21. *Твердохліб В. Ю.* Революційно-визвольна боротьба трудящих Прикарпаття (1921–1939 рр.) / В. Ю. Твердохліб. – Львів: “Вища школа”, вид при ЛДУ, 1974. – 122 с. 22. *Твердохліб В. Ю.* Солідарність у боротьбі за визволення: допомога громадськості Країни Рад західноукраїнським трудящим у боротьбі за возз’єднання в єдиній Українській Радянській державі, 1917–1939 / В. Ю. Твердохліб. – Львів: Вища шк., 1978. – 196 с. 23. *Курило В. М.* В авангарді боротьби за возз’єднання. Комуністичні організації західноукраїнських земель в авангарді боротьби трудящих за возз’єднання з соціалістичною Вітчизною / В. М. Курило, М. І. Панчук, М. В. Троян. – К.: Політвидав України, 1985. – 295 с. 24. *Панчук М. І.* Знаменна подія в історії українського народу / М. І. Панчук // Український історичний журнал. – 1989. – № 10. – С. 37–44. 25. *Торжество історичної справедливості: законмірність возз’єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі / відп. ред. М. М. Олексюк /.* – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1968. – 804 с. 26. *Челак П. П.* Під Червоним прапором // Назустріч волі. Збірник наукових історичних нарисів / упорядн. М. К. Васюта, А. П. Калиновський. – Львів: Каменяр, 1979. – 126 с. 27. *Швидак О. М.* Інтернаціональна єдність трудящих Західної України і Польщі у революційно-визвольній боротьбі (1929–1939 рр.) / О. М. Швидак. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1972. – 228 с. 28. *Панчук М. І.* “Білі плями” героїчного літопису. З історії Комуністичної партії Західної України / Май Іванович Панчук. – К.: Політвидав України, 1989. – 129 с. 29. *Панчук М. І.* У полум’ї класових битв (Про боротьбу КПЗУ за інтерн. згуртування західноукр. трудящих проти буржуазного націоналізму) / Май Іванович Панчук. – К.: Політвидав України, 1979. – 214 с. 30. *Галушко Є. М.* Нариси історії ідеологічної та організаційної діяльності КПЗУ в 1919–1928 рр. / Є. М. Галушко. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1965. – 262 с. 31. *Нариси історії Івано-Франківської обласної партійної організації / В. Й. Гарась, М. К. Кучеров та ін.; Ред. кол. П. Д. Сардачук та ін.* – Ужгород: Карпати, 1979. – 312 с. 32. *Глинская Т.* КПЗБ – руководитель освободительной борьбы трудящихся Западной Беларуси (1924–1928 гг.) / Тамара Юльевна Глинская. – Минск: Беларусь, 1965. – 196 с. 33. *Загравва волі.* З історії Комуністичної партії Західної України. [Збірник статей. Ред. кол.: Б.К. Дудикевич (гол.ред) та ін.]. – Львів:

- Каменяр, 1970. – 290 с. 34. *Рудич Ф. М.* Історія КПЗУ: нове бачення проблем наукових досліджень / Ф. М. Рудич // Український історичний журнал – 1989. – № 6. – С. 35–43. 35. *Карпенко Ю. О.* До питання про утворення КПЗУ / Ю. О. Карпенко // Український історичний журнал. – 1989. – № 2. – С. 63–70. 36. *Андрухів І. О.* Невідома сторінка революційної боротьби / І. Андрухів // Український історичний журнал. – 1989. – № 11. – С. 109–111. 37. *Гошко Ю. Г.* Громадський побут робітників Західної України (1920–1939 рр.) / Ю. Г. Гошко. – К.: Наукова думка, 1967. – 262 с. 38. *Компанієць І. І.* Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900–1919) / І. І. Компанієць. – К.: Видавництво АН УРСР, 1960. – 368 с. 39. *Кравець М. М.* Нариси робітничого руху в Західній Україні в 1921–1939 рр. / М. М. Кравець. – К.: Видавництво АН УРСР, 1959. – 235 с. 40. *Мацко А. Н.* Революционная борьба трудящихся Польши и Западной Белоруссии против гнета буржуазии и помещиков (1918–1939 гг.) / Александр Николаевич Мацко. – Минск: “Беларусь”, 1972. – 335 с. 41. *Васюта І. К.* Формування робітничо-селянського союзу в революційній боротьбі на Західній Україні (1921–1939) / Іван Кирилович Васюта. – Львів: Вища школа, 1988. – 176 с. 42. *Васюта І. К.* Селянський рух на Західній Україні в 1919–1939 рр. / Іван Кирилович Васюта. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1971. – 223 с. 43. *Пилипів Л. К.* КПЗУ – організатор і керівник революційної діяльності МОДР на західноукраїнських землях (1925–1939 рр.) / Л. К. Пилипів. – Львів: Видавництво університету, 1974. – 179 с. 44. *Маківка С. А.* Нескорені креси: записки політ’язня / С. А. Маківка. – Львів: Кн.-журн. вид-во, 1957. – 159 с. 45. *Нерод В. О.* Солідарність трудящих УРСР з політичними в’язнями капіталістичної Польщі (1929–1933 рр.) / В. О. Нерод // Український історичний журнал, 1975. – № 5. – С. 70–76. 46. *Аврус А. И.* Мопровские кампании против террора в Польше / А. И. Аврус // Советское славяноведение. – 1979. – № 3. – С. 29–41. 47. *Гаркавенко І. Б., Карпенко О. Ю.* Перший досвід соціалістичного будівництва на західноукраїнських землях / І. Гаркавенко, Ю. Карпенко // Український історичний журнал. – 1990. – № 8. – С. 117–120. 48. *Biernacek T.* Działalność parlamentarna Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy w latach 1924–1927 / T. Biernacek. – Zielona Góra: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1983. – 211 s. 49. *Posłowie rewolucyjny w Sejmie. Lata 1920–1935.* Wybór przemówień, interpelacji i wniosków / Kol. red. T. Daniszewski (red. odp.), G. Iwański, M. Minkowski. – Warszawa: Książka i wiedza, 1961. – 667 s. 50. *Dąbkowski T.* Ukraiński ruch narodowy w Galicji Wschodniej 1912–1923 / T. Dąbkowski. – Warszawa: Instytut Studiów Socjalistycznych PAN, 1985. – 326 s. 51. *Grünberg K., Kozłowski C.* Historia polskiego ruchu robotniczego 1864–1918. Węzłowe zagadnienia / K. Grünberg, C. Kozłowski. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1962. – 696 s. 52. *Chojnowski A.* Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921–1939 / A. Chojnowski. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo PAN, 1979. – 262 s. 53. *Mędrzecki W.* Województwo Wołyńskie 1921–1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych / W. Mędrzecki. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1988. – 203 s. 54. *Jabłonski H.* Narodziny drugiej Rzeczypospolitej (1918–1919) / H. Jabłonski. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1962. – 312 s. 55. *Historia państwa i prawa Polski 1918–1939* / Pod red. F. Ryszki. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1968. – Cz. 2. – 310 s. 56. *Zieliński H.* Historia Polski. 1914–1939 / H. Zieliński. – Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź: Zakład narodowy imienia Ossolińskich, 1983. – 427 s. 57. *Czubiński A.* Najnowsze dzieje Polski. 1914–1983. – Warszawa: PWN, 1987. – 462 s. 58. *Футала В. П.* Суспільно-політичне життя Західної України у 1920–1930 рр.: Стан і перспективи дослідження // Український історичний журнал. – 2008. – № 5. – С. 195–210. 59. *Васюта І. К.* Політична історія Західної України (1918–1939) / Іван Кирилович Васюта. – Львів: Каменяр, 2006. – 335 с. 60. *Васюта І. К.* Національно-визвольний рух у Західній Україні (1918–1939 рр.) / І. К. Васюта // Український історичний журнал. – 2001. – № 5. – С. 22–42. 61. *Васюта І. К.* Національно-визвольний рух у Західній Україні (1918–1939 рр.) / І. К. Васюта // Український історичний журнал. – 2001. – № 6. – С. 35–64. 62. *Зашкільняк Л. О.* Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Л. О. Зашкільняк, М. Г. Крикун. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 752 с. 63. *Кульчицький С. В.* Україна між двома війнами (1921–1939 рр.) / С. В. Кульчицький. – К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 1999. – 336 с. 64. *Гетьманчук М. П.* Між Москвою та Варшавою: українське питання у радянсько-польських відносинах міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.) / Микола Петрович Гетьманчук. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2008. – 432 с. 65. *Гетьманчук М. П.* Міжнародно-правова оцінка Ризького договору 1921 р. / М. П. Гетьманчук // Україна на етапі національно-державного відродження: Вісник Львів. політехнічного інституту. – 1992. – № 268. – С. 66–71. 66. *Алексієвець Л. М.* Новітня історія Польщі: Навч. посібник для вузів / Л. М. Алексієвець; [За ред. Ю. М. Алексєєва]. – К.: Астон, 2002. – 320 с. 67. *Алексієвець Л.* Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926 / Л. Алексієвець. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 448 с. 68. *Алексієвець Л. М.* Польща: шляхом відродження державної незалежності. 1918–1939 / Леся Миколаївна Алексієвець. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 272 с. 69. *Смолей В.* Польське цивільне і військове аграрне осадництво у Західній Україні: історико-правовий контекст (1919–1939) / В. Смолей. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – 112 с. 70. *Кучерепна М.* Національно-політична Другої Речіпосполитої щодо українців (1919–1939 рр.) / М. Кучерепна // Україна – Польща: важкі питання. Матеріали II міжнародного семінару істориків “Українсько-польські відносини в 1918–1947 роках” Варшава, 22–24 травня 1997. – Варшава: Світовий союз воїнів Армії Крайової. Об’єднання українців у Польщі, 1998. – 245 с. 71. *Соляр І. Я.* Радіофільтство у Західній Україні (1920-ті рр.) / І. Я. Соляр // Український історичний журнал. – 2009. – № 1. – С. 55–67. 72. *Зайцев О. Ю.* Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939 рр.) / О. Зайцев // Український історичний журнал. – 1993. – № 1. – С. 72–84. 73. *Липитчук О.* Надзвичайні суди та їх роль у судовій системі міжвоєнної Польщі / О. Липитчук // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. – Вип. 125: Правознавство. – Чернівці: Рута, 2001. – С. 25–28. 74. *Лучаківська І.* Розвиток судової системи у Польщі 1929–1939 рр. / Ірина Лучаківська // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2008. – №17. – С. 297–305. 75. *Brzoza C., Sowa A. L.* Historia Polski 1918–1945 / C. Brzoza, A. L. Sowa. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2009. – 754 s. 76. *Pajewski J.* Budowa Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1926 / J. Pajewski. – Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1995. – 268 s. 77. *Тымовский М.* История Польши / М. Тымовский, Я. Кеневич, Е. Хольцер; [Ред.: Л. Е. Гвозд, В. Н. Ковалев; Пер. с пол.]. – М.: Весь Мир, 2004. – 544 с. 78. *Tymowski M.* Historia Polski / M. Tymowski, J. Kieniewicz, J. Holzer. – Warszawa: Editions spotkania, 1991. – 399 s. 79. *Дыбковская А.* История Польши с древнейших времен до наших дней / А. Дыбковская, М. Жарын, Я. Жарын; [Под ред. А. Сухени-Грабовской, Э. Круля]. – Варшава: Научн. изд-во ПВН, 1995. – 382 с. 80. *Grünberg K., Serczyk J.* Droga do rozbioru Polski 1918–1939. Nowe ustalenia / Karol Grünberg, Jerzy Serczyk. – Warszawa: Książka i Wiedza, 2005. – 264 s. 81. *Дильонгова Г.* Історія Польщі 1795–1990 / Ганна Дильонгова; [Пер. з пол. М. Кірсенка]. – Київ: Видавничий дім “Киево-Могилянська академія”, 2007. – 239 с. 82. *Topolski J.* Polska XX wieku / J. Topolski. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2004. – 252 s. 83. *Roszkowski W.* Najnowsza historia Polski 1914–1945 / Wojciech Roszkowski / – Warszawa: Świat Książki, 2003. – 688 s. 84. *Айненкель А.* Політика Польщі відносно українців у міжвоєнний період. Вибрані проблеми / А. Айненкель // Україна–Польща: важкі питання. Матеріали II міжнародного семінару істориків “Українсько-польські відносини в 1918–1947 роках” Варшава, 22–24 травня 1997. – Варшава: Світовий союз воїнів

Армії Крайової. Об'єднання українців у Польщі, 1998. – 245 с. 85. *Śleszyński W.* Bezpieczeństwo wewnętrzne w polityce państwa polskiego na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej / Wojciech Śleszyński. – Warszawa: Instytut studiów politycznych PAN. Instytut historii uniwersytetu w Białymstoku. Oficyna wydawnicza RYTM, 2007. – 400 s. 86. *Дейвіс Н.* Боже ігрище: історія Польщі / Норман Дейвіс; [пер. з англ. П. Тарашук]. – К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2008. – 1080 с. 87. *История Польши / А. Л. Погодин; История государственного и общественного строя Польши / С. Кутшеба; Польская хроника / С. Шумов, А. Андреев.* – М.: Монолит-Евролинт-Традиция, 2002. – 308 с. 88. *Лугачева Т. А.* Международная организация помощи революционерам (МОПР) в Западной Беларуссии (1923–1939 гг.) / Т. А. Лугачева. – Гродно: ГрГУ, 2001. – 114 с. 89. *Мірчук П.* Нарис історії Організації Українських Націоналістів. Т. I. 1920–1939 / Петро Мірчук. – Мюнхен – Лондон – Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. – 640 с.

Владимир Мисько

**ПОЛИТИКА ПОЛЬШИ ОТНОСИТЕЛЬНО ЛЕВОРАДИКАЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ В
ЗАПАДНОЙ УКРАИНЕ (1918–1939 ГГ): ИСТОРИОГРАФИЯ ПРОБЛЕМЫ**

В статье проведено историографический анализ работ, которые отражают политику Польши относительно леворадикального движения в Западной Украине на протяжении 1918–1939 гг.

Ключевые слова: историография, леворадикальное движение, польская власть, политическая деятельность, коммунистическая идеология, коммунистические организации.

Volodymyr Misko

**POLISH POLICY RADICAL LEFT MOVEMENT IN WESTERN UKRAINE (1918–1939 YEARS):
HISTORIOGRAPHY PROBLEMS**

In the article the historiographical analysis of works that reflect the policies of Poland concerning the radical Left movement in Western Ukraine during the 1918–1939 years.

Key words: historiography, the radical left movement, the Polish government, political activities, the communist ideology, communist organizations.